

Kan man lita på vittnen i ett vittnesseminarium

av Carl Björemán

DETTA INLÄGG GÖRS med anledning av "Försvarsmaktens förnyelse eller förfall. Referat och egna tankar efter ett vittnesseminarium" av Helge Löfstedt.¹

Helge Löfstedts skriver åtskilliga kloka saker i sin artikel men han gör också en felbedömning:

Den nedprioritering av nationellt försvar som skedde några år in på 2000-talet, var ett verk av nästa generation av politiska och militära aktörer. Man fick också intrycket att alla fyra vittnen hade varit veksamma till detta.

Löfstedts utsago är långt ifrån sanningen. Hans felbedömning beror sannolikt – vill jag gärna tro – på den säregna uppläggningsen av det aktuella vittnesseminariet vilket ägde rum på Södertörns Högskola 2012-01-16.

De fyra vittnena var Björn von Sydow, försvarsminister 1997–2002, Owe Wiktorin, ÖB 1994–2000, Johan Kihl, som under den aktuella tiden var mediernas favorit: "framtidsgeneralen" samt förre riksdagsledamoten Anders Svärd (C). Dennes parti bedrev under perioden ett väldokumenterat samarbete med ÖB Owe Wiktorin.

Dessa vittnen benämns här "De fyra", i de fall en sambenämning är lämplig. Flertalet av deltagarna i det välbesökta vittnesseminariet hade troligen läst Wilhelm

Agrells bok *Fredens illusioner Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988–2009*.² Agrells dom var entydig – det nationella försvaret hade förfallit. "De fyra" förväntades nu ge sin syn på sanningen i detta. Så blev det inte.

Professorerna Fredrik Eriksson och Gunnar Åselius som ledde seminariet skriver ett brev till mig, daterat 2013-02-13, att syftet med vittnesseminariet inte var att få fram någon objektiv sanning. Det var i stället att få fram hur vittnena ville minnas det hela. I annat fall skulle inga vittnen ställa upp. Denna inriktning måste godtas. Det förefaller dock egendomligt att inte vittnen med andra erfarenheter än "De fyra" fick belysa frågan om försvarets förnyelse eller förfall. Det var illa, men professorer "höra numera till världens herrar och göra som de vilja. Och sitt arbete förstå de sig på och göra bra, vilket är mycket i våra dagar." (Travestering av Frans G Bengtsson³)

Helge Löfstedt har skrivit utan tillgång till det protokoll som vid seminariet utlovades komma i bokform men som ännu inte kommit ut. Fredrik Eriksson har välvilligt ställt protokollet till mitt förfogande 2013-02-07, i slutlig manusform. Boken förväntas under våren 2013.

Bland de faktorer som påverkade förloppet av vittnesseminariet hör följande:

- Det var i praktiken endast ”De fyra” som fick vittna. Först när cirka 20 minuter återstod av tillmätt tid släpptes publiken in. Det blev naturligtvis bara ”rumphuggna” inlägg.
- Fredrik Eriksson och Gunnar Åselius följde strikt principen att låta ”De fyra” ostört vädra sina minnesbilder. Inga besvärliga följdfrågor förekom.

Protokollet visar att ”De fyra” minns det som ställer dem själva i en gynnsam dager. Björn von Sydows minnesförlust är märkligast. Han minns inget motstånd mot genomförandet av den omvälvande ominriktningen av försvaret, av Wilhelm Agrell be-tecknad som ”definitiv och irreversibel”.⁴

von Sydow utsattes i själva verket för en förödande kritik i riksdagsdebatten 2000-03-29:

Det hopkok som av regeringen presenterats som ett heltäckande förslag till försvarsbeslut är inte bara svagt vad gäller stödet här i riksdagen. Det är också en historisk händelse att en regering inte lyckats skapa bredare stöd än ett enda parti, Centern, och att de övriga försvarsvänliga partierna väljer att lägga fram ett enigt förslag om att avslå regeringens hela förslag till försvarsbeslut.

(Försvarsutskottets ordförande Henrik Landerholm/m/)⁵

Ett dominerande intryck av Björn von Sydows minnesbilder – enligt protokollet från vittnesseminariet – är hans erkännande av sina bristande kunskaper om det försvar som han var satt att ta politiskt ansvar för och hans strävan efter att avhjälpa dessa brister. Det kan verka sympatiskt men var i själva verket mycket oroande. Det beror på att han avslöjar hos vem och om vad han sökte kunskap. Det var hos ÖB Owe Wiktorin. Men det gällde inte Försvars-

makten och dess problem, som borde ha varit naturligt.

”Bland det första jag fick klart för mig var det som Owe Wiktorin tog upp och lärde mig och det är att Saab och hela flygindustrin behöver en full orderbok för underhållet av det befintliga luftförsvaret – - -.”

Det minns Björn von Sydow.

Däremot minns han inte att Owe Wiktorin lärde honom något om arméns problem, om vilka Björn von Sydow säger sig ha haft de största kunskapsluckorna. Det verkar sant.

Owe Wiktorin har enligt protokollet klara minnesbilder. Men redan i svaret på den första fråga han fick avslöjade han att dessa bilder var tillrättalagda. Frågan, ställd av Gunnar Åselius, löd i sammandrag: När Du tillträdde som ÖB 1994 fanns det redan då hos dig tankar på att här skulle det krävas radikala omgrepp?

Wiktorin svarade, bl a:

Man börjar med att konstatera att den säkerhetspolitiska situationen var totalt förändrad jämfört med säg 5 år tidigare och samtidigt så fanns det en osäkerhet om vart det här skulle ta vägen. – - - Alltihop bäddade så att säga för en förändring men tiden var inte mogen varken militärt eller politiskt – - -

Owe Wiktorin minns det han minns.

Men det var inte de i protokollet framförda bedömningarna som Wiktorin lät opinionsbildare och skattebetalare få del av under åren 1994 t o m 1998. Det var först efter dessa år – och således efter 1996 års försvarsbeslut – som Owe Wiktorin meddelade omvärlden att den avgörande förändringen hade skett. Så sent som i september 1996, d v s tre månader innan 1996 års försvarsbeslut skulle fattas, gav han en intervju i *Svenska Dagbladet* (1996-09-22)

där han varnade för att Rysslands armé snabbt kan restaureras och hävdade att det försvar som regeringen planerar inte klarar ett storskaligt angrepp.

När var tiden enligt Wiktorins mening mogen för att ta det avgörande steget? Det kungjorde han i samband med att han 1998-10-12 gav startsignalen till den ominriktning som via försvarsbeslutet år 2000 ledde till det nationella försvarets förfall. *Svenska Dagbladet* 1998-10-13: "ÖB: Ryssarna inte längre hotfulla."

För Owe Wiktorin tog inte det kalla kriget slut förrän 1998. Detta sammanföll märkligt nog med en annan sak. Sedan mer än ett år tillbaka var 1998 JAS delse-rie 3 i hamn och Saabs orderböcker fyll- da. Björn von Sydow beskrev, som fram- gått ovan, Wiktorins stora omsorg om des- sa orderböcker.

Owe Wiktorin påstod enligt protokollet att de som kritiserat honom hade tilldelat honom nästan övernaturliga egenskaper:

Jag har fått regering och riksdag och hela militärledningen att dansa efter min pipa, även flera år efter det att jag gått i pen- sion --

Nej, vi kritiker insåg tidigt att Owe Wik- torin enbart var en liten bricka i det inri- kespolitiska spelet. Han var helt beroende av stöd från statsminister Göran Persson, den trogne arvtagaren till det socialdemo- kratiska partiets starka bindningar till flyg- industrin och därmed till JAS.

Noter

1. *KKrVAHT*, 3. häftet 2012, s 159-163.
2. Agrell, Wilhelm: *Fredens illusioner Det svenska nationella försvarets nedgång och fall 1988-2009*, Bokförlaget Atlantis, 2011.
3. Bengtsson, Frans G: *För nöjes skull*, essäsam- ling 1947, s 26.
4. Op cit, Agrell, Wilhelm, se not 2, s 167.
5. Försvarsutskottets ordförande Henrik Landerholm/m/, Prot 1999/2000:88, anf. 1; s 4 29 mars år 2000.
6. 1999-05-19, HKV 23 200:65490

I själva verket var det Wiktorin själv som spred myten om vilken avgörande roll han själv och Försvarsmakten spela- de under perioden. I sitt *Förslag till framti- da struktur för Försvarsmakten*⁶ skrev ÖB Wiktorin i skrivelsens allra första mening:

i Försvarsmaktens underlag till den säker- hetspolitiska kontrollstationen 1998-10- 12 togs initiativet till en omriktning mot en målbild 2010.

I nr 2/2000 av *Försvarets forum* skrev ÖB Owe Wiktorin i ledaren bl a följande:

I allt väsentligt har riksdagen följt rege- ringens proposition och därmed ytterst vår vilja avseende inriktning.

Det var ÖB Owe Wiktorin som i sin själv- överskattning skapade myten om att "De fyra" var det nationella försvarets dödgrä- vare. Det var visserligen inte sant, de avgö- rande besluten fattades på högre nivå, den politiska, och långt tidigare. Men om den – i möjligaste mån – objektiva sanningen ska komma fram får deras tillrättalagda min- nesbilder inte godtas, som Helge Löfstedt dessvärre gör.

De fyra bidrog – efter förmåga – till för- svarets förfall, definitivt inte till en hållbar förnyelse.

Författaren är generallöjtnant och ledamot av KKrVA.